

ALEVİLİK ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

The Journal Of Alevi Studies

HAKEMLİ DERGİ

Kış/Winter 2011, Sayı/Volume 2

Uluslararası Süreli Yayın - 6 ayda bir yayımlanır - Ücretsizdir.

ISSN 2146-4421

Ankara, Aralık - 2011

GİRESUN YÖRESİNDE BİR ALEVİ-BEKTAŞI ÇEPNİ YERLEŞİMİ: ZIRHAN MAHALLESİ

AN ALEVI-BEKTASHI CHEPNI SETTLEMENT IN THE PROVINCE OF GİRESUN: THE DISTRICT OF ZIRHAN

Abonoz KÜÇÜK¹

ABSTRACT

Özet

Anadolu coğrafyasında özellikle batıdaki Balıkesir, İzmir, Aydın vb. vilayetlerde bulunan Çepniler, tamamıyla Alevi olarak karşımıza çıkmaktadır. Karadeniz Bölgesi'ndeki Çepnilerin ise geçmişte Alevi oldukları bilinse de bugün bölgede yaşayan Çepnilerin büyük çoğunluğu Sünni olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak Çepnilerin büyük çoğunluğunun sünnileştiği bu coğrafyada bazı yörelerde Alevi Çepniler de bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri bugün Ordu Gürgentepe ilçesi, Kürtün Taşlıca köyü, Trabzon Eskiköy ve Dereli ilçesi Bahçeli köyüne bağlı Zırhan Mahallesi'nde yaşayan Çepniler'dir. Bu çalışmada Giresun yöresinde Alevi-Bektaşî bir Çepni yerleşimi olarak karşımıza çıkan Zırhan Mahallesi'nin tarihi ve Güvenç Abdal Ocağı ile ilişkisi hakkında alan araştırması ve yazılı kaynaklardan elde edilen veriler değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Giresun, Çepni, Alevi-Bektaşî, Alan Araştırması.

The Chepni population residing in the geography of Anatolia, especially in the West including Balıkesir, İzmir, Aydın, etc., has appeared as completely Alevi. Although the Chepni population in the Black Sea Region is known to have become Alevi in the past, most of them have appeared as Sunni today. However, there are a few Alevi-Chepni people residing in this area where the majority of the Chepni people have become Sunni. The most important ones are the Chepni people living in the county of Gürgentepe, Ordu, in the village of Taşlıca, Kürtün, in the village of Eskiköy, Trabzon, and in the district of Zırhan located in the village of Bahçeli linked to the county of Dereli. In this paper, we will argue the history of the district of Zırhan appearing as a settlement of Alevi-Chepni population in the province of Giresun, the research about its relation with Güvenç Abdal Association and the data obtained from the written sources.

Key Words: Giresun, Chepni, Alevi-Bektashi, Field Research.

¹ Arş. Gör., Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Giriş

Doğu Karadeniz'in ilk yerli halkları; Gaşkalar, İskitler, Kimmerler, Amazonlar, Diriller, Hunlar, Kumanlar, Peçenekler, Sibirler, Hazarlar ve Bulgarlar'dır. Yukarıda ismi yazılan ulusların hepsi de Türk kavmi olarak bilinmektedir. Yerli ve yabancı bütün ilim adamlarının eserlerinde Türk kavimleri olarak anlatılmaktadır(Gökdağ, 1997: 29).

Giresun'un ismi bilinen ilk sakinleri, Hititlerin çağdaşı olan Gaşkalar'dır. Bu topluluğun M.Ö. XVI. yüzyılın ortalarında bölgeye hakim olduğu bilinmektedir. Yörede varlığı bilinen bir diğer topluluk ise Kimmerler'dir. Kimmerler M.Ö. 695 yılında İç Anadolu'nun yanı sıra Giresun'un da içinde bulunduğu Doğu Karadeniz yöresine hakim olmuşlardır(Altınkaynak-Emecen vd., 2008: 42). Öyle ki Kimmerler'e ait höyüklerin XX. yüzyılın ortalarına kadar Şebinkarahisar'a ait köylerde bulunduğu bilinmektedir(Okutan, 1948: 36).

Kimmerlerin M.Ö. 585'ten itibaren İskit baskısı sebebiyle göç ederek Karadeniz'in kuzeyine çıkarak bölgeyi terk etmelerine rağmen, bölgedeki Türk varlığı İskit hâkimiyetiyle devam etmiştir. Günümüzde bu bölgede İskitlerin bir boyu olan Kolatların adı Kolatlar/Kolatoğulları ve İran kaynaklarında geçen İskit/Sakaların adı Sakağulları şeklinde yaşamaktadır²(Togan, 1981: 34).

Giresun şehrini oluşturan kalenin ne zaman kurulduğu ve nasıl bir yerleşmeye sahne olduğu hakkında kesin bilgi yoktur. Grek kaynaklarında Kerasus adlı bir yerleşme yerinin veya kalenin, M.Ö. 670'lerde Karadeniz bölgesinde koloniler teşkil etmeye başlayan Miletoslar tarafından kurulduğu ileri sürülür. Fakat bu ad altındaki koloninin Giresun'un bugünkü yerinde bulunup bulunmadığı tartışma konusudur(Emecen, 1996: 78).

Bu hususta ünlü bir filozof ve tarihçi olan Ksenophon(M.Ö. 450-355), Anabasis adlı eserinde Perslerle yapılan Kunaska Savaşı'ndan sonra alınan yenilgiyle birlikte Helen askerlerinin dönüş yolunda Trabzon'dan üç gün yürüyerek Kerasus'a vardığını yazmaktadır(Ksenophon, 1974: 156-157).

Ksenophon'un Trabzon'dan üç gün yürüyerek Giresun'a gelmesi mümkün değildir. Ksenophon'un Trabzon'dan üç günde yürüyerek geldiği yer Vakfıkebir körfezindeki Kireson/Kirazlık olarak bilinen yerdir. Yapılan araştırmalar sonucunda Karadeniz Bölgesi'nde Kerasus adlı üç farklı yerleşim yeri tespit edilmiştir. Bunlardan ilki Sinop'un batısında, ikincisi Vakfıkebir'in doğusunda, üçüncüsü ise Giresun'un biraz uzağındaki vadide yer almaktadır(Emecen, 1997: 21).

Strabon, Amisos'tan(Samsun) itibaren şehirleri sayarken Kytoros'tan(Ordu) sonra Farnika'nın geldiğini, buranın Kytoros'ta oturanlarca iskan edildiğini, buradan

2 Günümüzde Trabzon'a bağlı Akçaabat ilçesinde Kolotoğulları, Çarşıbaşı ilçesi ve Akçakale beldesinde Sakağulları adıyla anılan aileler bulunmaktadır.

İskhopolis'e(Tirebolu?), oradan da orta büyüklükteki Kerasus'a ve Trapezus'a ulaşıldığını yazar. Bundan dolayı Kerasus ve Farnika'nın ayrı şehirler olduğu ifade edilir. Bu bilgilere göre Kerasus günümüzdeki Vakıfkebir ilçesine bağlı Kirazlık mahallesinin, Farnika ise Giresun ilinin eski adıdır. Roma İmparatorluğu döneminde Giresun'da valilik yapan Arrien, Roma imparatoruna yazdığı bir mektupta Farnika'nın eski adının Kerasus olduğunu ve buranın da Sinoplular tarafından kurulduğunu bildirir. Bütün bu bilgilerden hareket eden birçok araştırmacı, M.Ö. 183'te Sinop'u aldıktan sonra bölgeyi ele geçiren Pontus Kralı I. Farnakes(M.Ö. 190-169) tarafından kurulan Farnakia'nın bugünkü şehrin bulunduğu yarımada da yer aldığını, uzun süre bu adla anıldığını ve Romalılar döneminde buranın Kerasus şeklinde adlandırıldığını belirtir(Emecen 1996: 79).

Giresun, Pontusluların ardından Roma İmparatorluğu'nun hâkimiyetine girmiştir. Ancak tarihi kaynakların belirttiğine göre Romalılar bu bölgede tam bir hâkimiyet kuramamışlardır. İlerleyen süreçte şehir Romalılar'ın idaresinden Bizans denetimine geçmiştir. 1071 Malazgirt Savaşı sonrasında hızlı Türk fetihleri sırasında ele geçirilen yerler arasında Trabzon ve yöresinin de bulunduğu bilinmektedir. Ancak Kerasus'un Selçuklular'ın hâkimiyetine girdiğine dair bir bilgiye rastlanmamaktadır(Emecen, 1996: 79).

1204 yılında, Anadolu Selçuklu Devleti ile ticari ve siyasi ilişkilerinin bozulmasını istemeyen Latinler, IV. Haçlı Seferi'nde

Kudüs yerine İstanbul'u işgal etmişlerdir. Bu işgal üzerine İstanbul'dan kaçan Aleksis Komninu, Anadolu'nun kuzeydoğusunda Trabzon Rum Devleti'ni kurmuştur. Bu devletin etrafı sayı ve köken bakımından farklı, çok sayıda Türkmen boyu ile kuşatılmış vaziyetteydi. 1204 yılından 1461'de Fatih Sultan Mehmet'in Trabzon'u fethine kadar hüküm süren bu imparatorluk devrinde Karadeniz'deki Türkmen varlığından, özellikle de Çepni boyundan haberdar olmaya başlamaktayız(Shukurov, 1999: 11).

1071 Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'ya giren Oğuz boylarından biri de Çepnilerdir. Anadolu coğrafyasında Çepniler, ilk olarak Trabzon Rum İmparatoru Giorgi'nin Moğol istilası sonucu oluşan karışıklığı fırsat bilerek Sinop'a düzenlediği baskında karşımıza çıkmaktadır. İlerleyen süreçte Çepniler, Sinop'tan doğuya doğru ilerleyerek Karadeniz'in bir Türk yurdu haline gelmesinde önemli işler başarmıştır.

Çepnilerin Giresun'da ilk görülüşü 1301 yılında olmuştur. 1301 yılında Ordu'dan hareket edip Giresun'a kadar gelen Türk beylerinden Küçük Ağa'yı İmparator II. Aleksios(1297-1331) karşılayarak daha fazla ilerlemesine engel olmuştur(Bryer, 1980b: 143). Bahsi geçen zamana kadar Çepniler, Karadeniz sahil şeridinde Sinop'tan Giresun'a kadar olan bölgeyi kontrol altına almışlardır. Ekim 1313'te Çepnilerin lideri Bayram Bey'in Komnenosların sınırları dâhilinde bulunan bir pazar yerine baskın yaptığı belirtilmektedir. Bu, Ordu vilayetini fetheden ve orada bir beylik kuran(Bayramlı Beyliği)

Bayram Bey'e dair ilk haberlerdir(Sümer, 1992b: 13). Bayram Bey 30 Ağustos 1332'de ordusu ile Hamsiköy yakınlarına kadar gelmiş ve burada Komnenoslar'a yenilerek çok sayıda kayıp vermiştir(Bostan, 2002: 300).

Görüldüğü gibi Giresun'a yönelik ilk fetih hareketi 1301 yılında gerçekleştirilmiş ancak başarısızlıkla sonuçlanmıştır. XIV. yüzyıl boyunca bu fetih hareketlerinin devam ettiği muhakkaktır. Ancak Giresun anlamıyla, Ordu bölgesini fethederek Bayramlı Beyliği'ni kuran Bayram Bey'in torunu ve Hacı Emir Bey'in oğlu Süleyman Bey tarafından 1397'de fethedilmiştir(Sümer, 1992b: 40). Bu fetihle ilgili olarak Esterebadi, Bezm ü Rezm adlı eserinde: Kadı Burhaneddin'in, Karamanoğulları üzerine sefer düzenledikten sonra, bir habercinin ona, "Allah'ın fazileti ve Muhammet'in devletinin gücüyle Emir Süleyman Giresun kalesini fethederek ülkesine kattı" dediğini bildirmektedir.. Hristiyanların elinde bulunan, sağlamlığı ve aşılmazlığıyla ün yapmış, tekfurların başkenti olan Trabzon'a bağlı Giresun kalesine İslamiyet'in doğuşundan itibaren hiçbir Müslüman girmemiş ve orayı alamamış olduğu için Kadı Burhaneddin'in bu müjdeyi aldıktan sonra büyük bir sevinç ve neşe içinde kutlamalar yaptırıldığını bildirmektedir(Esterabadi, 1990: 485).

Bu fetihle birlikte bölgedeki Türk varlığı artmaya başlamıştır. Güneyden vadiler boyunca Karadeniz sahillerine inen Çepni Türkleri bu artışta büyük oranda etkili olmuştur. Fatih Sultan Mehmet'in bu bölgeleri fethine kadar yöre, Çepni boyu tarafından

büyük oranda Türkleştirilmiştir. Fatih Sultan Mehmet'in 1461 yılında Trabzon'u fethinden sonra Karadeniz Bölgesi tamamıyla Osmanlı Devleti'ne bağlanmıştır.

Giresun, Osmanlı hâkimiyetine girdikten sonra 1515 tarihli Trabzon Tahrir Defteri'nde³ vilayet-i Çepni olarak adlandırılmaktadır. Bu adlandırma Giresun'daki Çepni varlığını ifade etmesi bakımından bizce büyük önem taşımaktadır. Çepni vilayetine bağlı yedi nahiyede bu defterde yer almaktadır. Bu yedi nahiyeden Kürtün nahiyesi hariç diğerleri günümüzde Giresun iline bağlı ilçe, köy ve mahallelerden oluşmaktadır.

Biz geçmişte Giresun Çepnileriyle ilgili olarak hazırlamış olduğumuz Giresun Çepni Folkloru başlıklı çalışmamızın araştırma alanını başlangıçta 1515 tarihli Trabzon Tahrir Defteri'nden hareket ederek belirlemiştik. Ancak alana çıktıktan sonra edindiğimiz bilgiler, bu listeyi günümüzdeki idari yapı bağlamında güncellememiz fikrini güçlendirdi.⁴ Bu fikir etrafında hazırlamaya çalıştığımız güncel listeye göre günümüzde Giresun yöresinde Çepniler'e ait Giresun merkezde otuz beş köy, bir belde, bir mahalle; Dereli ilçesinde on köy, iki mahalle; Güce ilçesinde yedi köy; Tirebolu ilçesinde on köy, bir mahalle; Keşap ilçesinde on köy, bir mahalle; Espiye ilçesinde dokuz köy, yedi mahalle; Yağlıdere ilçesinde

³ Bu defter için bkz. Sümer, 1992.

⁴ Giresun yöresi Çepnilerinin yerleşim alanlarıyla ilgili olarak hazırlanan bu güncel liste için bkz. Küçük, 2011.

yirmi üç köy, iki mahalle; Çanakçı ilçesinde dokuz köy, bir mahalle, bir belde; Görele ilçesinde yedi köy; Şebinkarahisar ilçesinde üç köy, bir mahalle ve Eynesil ilçesinde on bir köy, bir belde bulunmaktadır. Toplamda Giresun genelinde Çepniler'e ait yüz otuz dört köy, üç belde ve on altı mahalle vardır. Bahsi geçen bu yerleşim alanlarının yalnızca beşi Alevi-Bektaşî inancında olup, diğerleri Sünnî'dir.

Tarihi kaynakların verdiği bilgilere göre Giresun, yoğun bir Çepni yerleşimine sahne olmuştur. Giresun'a yerleşen Çepni gruplarının başlangıçta Alevi oldukları ancak zamanla Sünnileştikleri anlatılmaktadır. Bu çalışmada Giresun Çepnilerinden Alevi-Bektaşî inanışa sahip Zırhan Mahallesi Çepnilerinin tarihi ve Güvenç Abdal Ocağı ile olan ilişkileri alandan derlenen malzemeye dayalı olarak değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Zırhan Mahallesi Alevi-Bektaşî Çepnilerinin Tarihi ve Güvenç Abdal Ocağı'yla İlişkileri

Türkiye'de Çepnileri inanış boyutuyla inceleyen özel bir çalışma yoktur. Biz Türkiye'de genel manada Alevilik-Bektaşîlik üzerine yapılan çalışmalarda Çepnilerin inançlarıyla alakalı bilgilere ulaşabilmekteyiz.

Türkiye sahasında Alevilik-Bektaşîlik çalışmaları ilk olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde yapılmaya başlanmıştır. İttihat ve Terakki Fırkası'nın yönetimi devralmasıyla birlikte Anadolu'yu tanımak fikri etrafında devlet

desteğiyle çeşitli çalışmalar yapılır. Bu fikir etrafında Türkiye'de Alevilik-Bektaşîlik üzerine ilk çalışmayı Baha Said Bey⁵ yapmıştır.

Talat Paşa ve Ziya Gökalp'a göre yeni hükümetin başarılı olabilmesi için Anadolu'nun farklı dini inançlarını, ritkatlarını ve Türkmen aşiretlerini tanınması gereklidir. Bu çalışmaların başlamasında etkili olan iki isim vardır. Bunlar Talat Paşa ve Ziya Gökalp'tır. Onlara göre yeni iktidara gelen hükümetin başarılı olabilmesi için Anadolu'yu tanınması gereklidir. İşte bu nedenle dönemin hükümeti, Kızılbaş ve Bektaşîleri incelemesi için Baha Said Bey'i, Ahileri incelemek üzere de Bursalı Mehmet Tahir ve Hasan Fehmi'yi görevlendirmiştir.

Baha Said Bey, Alevilik-Bektaşîlik araştırmaları için birebir bu grupların yaşadığı yerlere gitmiştir. Alan araştırması sonucu elde etmiş olduğu bilgileri içeren makalelerini Türk Yurdu Dergisi'nin 22, 23, 24, 25, 26, 27.

5 Baha Said Bey, 1882 tarihinde Çanakkale'nin Biga ilçesinde doğmuş, Kafkasya kökenli Dağistanlı bir ailenin çocuğudur. İlk dönem tahsilini bilgili bir zat olan babasının vermiş olduğu bilgilerle ve Biga'daki okullarda almış olduğu eğitimle tamamlamıştır. Yüksek öğrenimini ise, harp okulunda ve harp akademisinde tamamlamış, ancak orduda uzun süre kalamadan emekli olmuştur. Baha Said, Osmanlı Ressamlar Cemiyeti, Türk Ocağı, Milli Kongre ve Karakol Cemiyeti gibi pek çok birimin kurucusu ve yöneticisi olarak görev yapmıştır. Mili mücadele yıllarında halkın desteğini kazanmak amacıyla Anadolu'ya gönderilmiştir. Cumhuriyet döneminde ise bütün Anadolu'yu dolaşmış, Türk zümrelerinin dillerini, mezheplerini, geleneklerini araştırmaya kendini adanmıştır (Birdoğan, 1994: 10). Baha Said ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Said, 2000, Tevetoğlu, 1989, Görkem, 2000.

sayılarında yayımlamıştır. İlerleyen yıllarda Nejat Birdoğan, bu çalışmaları tek bir kitapta toplayarak yayımlamıştır(Birdoğan, 1994)

Baha Said Bey'in "Türkiye'de Alevi Zümreleri, Tekke Aleviliği-Toplumsal Alevilik", "Sofiyân Süreği(Kızılbaş Meydanı)", "Sofiyân Süreği(Kızılbaş Meydanında Düşkünlük)", "Anadolu Alevi Zümreleri(Tahtacı, Çetmi, Hardal Türkmenleri ya da Yanyatır Sılası)" gibi başlıklar taşıyan araştırmaları ilkler arasında olması sebebiyle son derece önemlidir. Baha Said, "Anadolu Alevi Zümreleri(Tahtacı, Çetmi, Hardal Türkmenleri Ya da Yanyatır Sılası)" başlıklı yazısında Karadeniz'deki Çepnilerle Karesi'deki Çepnilerin aynı kökten geldiklerini, bu grupların Alevi zümreleri arasında yer aldığını belirtmektedir. Tahtacılar üzerinde daha fazla mesai harcayan Baha Said, yeri geldikçe Çepnilerin de Tahtacılarla aynı inançta olduğunu zikretmekte, Tahtacıların inanç yapılarıyla ilgili bilgilerin Çepnileri de kapsadığını ifade etmektedir(Birdoğan, 1994: 79).

Baha Said Bey'den sonra Çepnilerin inançlarıyla ilgili bilgi veren ikinci kaynak, Besim Atalay'ın 1924 yılında yayımlanmış olduğu Bektaşilik ve Edebiyatı adlı eserdir. Atalay eserinde Çepnilerin inançları, yaşam tarzları ve buldukları bölgeler hakkında bilgiler vermiştir.

Konuyla ilgili bir diğer çalışma, Anadolu'nun Dinî Tarih ve Etnografisine Dair Tetkikat Merkezi Neşriyatı tarafından Bektaşilik Tetkikleri adıyla 1928 yılında yayımlanmıştır. Hasluck'un bu kitapta

yer alan makaleleri, Atina İngiliz Mektebi Senelik Mecmuası'nın 19, 20 ve 21. sayılarında da yayımlanmıştır. Bu makaleleri, Râgıp Hulûsî Türkçe'ye çevirmiş ve bu makaleler Bektaşilik Tetkikleri adı altında neşredilmiştir(Hasluck, 1928: V-VII).

Hasluck, bu eserinde Bektaşi bölgelerine değinirken, Çepniler için değerli sayılan pek çok kavramı da açıklamıştır. Hasluck'un eserinde Orta Asya'dan gelme olarak zikrettiği bazı zümreler bulunmaktadır. Bu zümreler, Çepniler ve diğer Alevi Türkmenler olmalıdır. Hasluck, Makedonya'dan Anadolu'ya uzanan hat içindeki Bektaşi türbelerini, yerleşim birimlerini ele almıştır(Hasluck, 1928: 1-3).

Yusuf Ziya Yörükân 1932 yılında yayımlanmış olduğu Müslümanlık'tan Sonra Türk Mezhepleri adlı çalışmasında, Kırşehir Çepnilerinin inançlarından ve Karadeniz Bölgesi'ndeki Çepnilerin büyük çoğunluğunun Sünni olduğundan bahsetmektedir(Yörükân, 1932: 396). Yazar konuyla ilgili olarak hazırladığı Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar başlıklı bir diğer eserinde ise Balıkesir, Çanakkale ve Adana bölgelerinde görülen Çepnilerin inanç olarak Hacı Bektaş Ocağı'na bağlı olmadıklarını, kendilerine has dedelik kurumlarının olduğunu ifade eder(Yörükân, 2002: 139-141).

Konuyla ilgili olarak Orhan Türkdöğân da 2004 yılında yayımladığı Alevi Bektaşi Kimliği Sosyo-Antropolojik Bir Araştırma başlıklı eserinde Muğla, Aydın ve İzmir bölgelerindeki Çepniler ve Tahtacılar hakkında alan araştırmaları sonucunda ulaştığı bilgileri sunmuştur(Türkdöğân, 2004).

Bu bölümde konuyla ilgili görüş belirten kaynakların sayısı daha da arttırılabilir.⁶ Ancak biz bu sayıyı arttırmanın çalışma konumuza çok fazla yarar sağlamayacağı düşüncesiyle Türkiye'nin çeşitli bölgelerindeki Çepnilerin inançları üzerine yapılan çalışmaları bir kenara bırakarak, Karadeniz Çepnilerinin inançlarıyla ilgili son dönemde yapılan birkaç çalışmadan bahsetmek istiyoruz.

Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi'nin yayın organı olan Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, otuz beşinci sayısında Güvenç Abdal Ocağı Özel Dosyası'nı yayımlamıştır. Bu yayında Karadeniz'deki Alevi Çepniler ve bunların Güvenç Abdal Ocağı'yla bağlantıları incelenmeye çalışılmıştır. Derginin bahsi geçen sayısında Karadeniz bölgesindeki Çepnilere birebir temas eden, "Karadeniz Çepnileri 1: Taşlıca Köyü"(Yalçın-Uysal, 2005a), "Karadeniz Çepnileri-2: Eskiköy"(Yalçın-Uysal, 2005b), "Karadeniz Çepnileri 3: Şalpazarı ve Gürgentepe"(Yalçın-Uysal, vd. 2005c) başlıklı üç yazı yayımlanmıştır. Bu yazılarda bölgede yapılan alan araştırması sonuçlarına dayalı olarak adı geçen Çepni köylerinin Alevilik'le ve Güvenç Abdal Ocağı'yla olan münasebetleri hakkında değerlendirmeler yapılmaya çalışılmıştır.

Yine aynı dergide Coşkun Kökel tarafından hazırlanan "Güvenç Abdal Ocağı Üzerine Bir Değerlendirme" başlıklı makalede

6 Çepnilerin inançları ile ilgi ayrıca bkz. Babinger-Köprülü, 1996; Köprülü, 2003; Melikoff, 1998; Gölpınarlı, 1958; Ocak, 1996.

Güvenç Abdal Ocağı'ndan, Çepnilerle olan bağlantısından ve Alevilik'le olan ilişkisinden bahsedilmiştir.

Çepnilerin inançları hususunda bilgi veren kaynakların büyük çoğunluğu, Çepnilerin Alevi-Bektaşî geleneğine mensup olduklarını ifade etmektedir. Türkiye coğrafyasında özellikle batıdaki Balıkesir, İzmir, Aydın vb. vilayetlerde bulunan Çepniler tamamıyla Alevi olarak karşımıza çıkmaktadır. Karadeniz Bölgesi'ndeki Çepnilerin ise geçmişte Alevi olduğu bilirse de bugün bölgede yaşayan Çepnilerin büyük çoğunluğu Sünni olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak Çepnilerin büyük çoğunluğunun Sünni olduğu bu coğrafyada bazı yörelerde Alevi Çepniler de bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri bugün Ordu Gürgentepe ilçesi, Kürtün Taşlıca köyü, Trabzon Eskiköy⁷ ve Dereli ilçesinin Bahçeli köyü⁸ne bağlı Zırhan Mahallesi'nde yaşayan Çepniler'dir.

Yukarıda adı zikredilen bu köylerden çalışma konusu olarak seçtiğimiz Zırhan Mahallesi, Giresun yöresinde Alevi-Bektaşî inanışa bağlı olan bir Çepni yerleşimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu grubun Zırhan Mahallesi'ne yerleşmesiyle ve kökenleriyle ilgili olarak kaynak kişilerimizden Mustafa

7 Trabzon'un Akçaabat ilçesine bağlı bir köydür. Köyde cem ibadeti devam etmektedir.

8 Bahçeli köyünün Zırhan Mahallesi'nde Alevi-Bektaşî geleneğine bağlı Çepniler yaşamaktadır. Dedelik hizmetinin devam ettiği bu köyde cem ibadetleri de yapılmaktadır. Alan araştırmasına gittiğimiz bu köyde cemevi de mevcuttur. Günümüzde dedelik yapan kişi 1954 doğumlu Mustafa Özer'dir.

Özer:

“Sütlüce ile Geyrez köyleri arasında yer alan Zırhan Mahallesi, Osmanlı döneminde ortaya çıkmış. Biz Osmanlı döneminde Zırhan Mahallesi’ne yerleşmişiz. Bizim buraya gelişimiz 1846’da Celali Paşa’nın asılışından sonradır. Kürtün’ün Taşlıca köyünden kalkmış buraya yerleşmişiz. Bizim neslimiz Hz. Peygamberin yedinci kuşak evladından gelir. Güvenç evlatlarındanız. Bu bölgede eski bir han varmış, bu nedenle Zırhan olarak anılmış. Ancak biz buraya geldikten sonra Şihli olarak da adlandırılmış. Burası hem Sütlüce hem de Bahçeli köyüne bağlıdır. Bu köylerin Aleviliği belirleyen konumu Zırhan Mahallesi’ne dayanır. Zırhan demeyince kimse anlamaz.

Bizim soyumuza has şecerelerimiz var. Hz. Halil İbrahim’in ellinci kuşak soyundan, Haşimi kabilesinden, Hoca Ahmet Yesevi Dergâhı’ndan Anadolu’ya gelişimize dair yüz altmışa yakın belgemiz var. Hz. Peygamber, Hz Halil İbrahim’in altıncı kuşak soyundan ellinci torunudur. Halil İbrahim’in baba adı Hazer’dir. Hazer Aleyisselam bir Türk’tür. Bizim ocağımız Güvenç Abdal’dır. Asıl yerimiz Kürtün’ün Taşlıca köyüdür. Güvenç Abdal bölge valiliği ve komutanlığı yapmış. Yine ondan sonra Celali Paşa vardı. Şebinkarahisar’da asılmıştır.” şeklinde bilgi verdikten sonra “bazı insanlar bizi küçümser ama ben soyumu methederim” diyerek bu konu üzerine bir deyiş söylemektedir. Bu deyiş şu şekildedir:

Hakikat yoluna bizi yetiren

Allah bir Muhammet, Ali yoludur

Âşık, sadık, muhib, mürşit kim diyen

Ecdadım Er Güvenç gerçek velidir.

Sabrı, selameti, kanaati seçti

Erlık makamında kaynadı coştı

Kürtün diyarına metai düştü

Aslı şah-ı merdan güruhu nacidir.

Soyu on iki imam Musa Kazım’dan

Evlad-ı Resul’ün seyid soyundan

Sevmedi vefayı dünya malından

Pirin dergahında türbe tacıdır.

Hatice Kübra’dan gaye var oldu

Fatimatü’l Zehra’dan Hakk’a yar oldu

İmam Hasan aşkıma yar-ı zar oldu

İmam Hüseyin’den beri yastadır.

İmam-ı Zeynel’in derdinde idi

Muhammed Bakır’ın virdinde idi

İmam-ı Cafer’in ilminde idi

İmam-ı Kazım’ın sülbü neslidir.

İmam-ı Rıza’nın ardından gitti

Muhammed Tağı’nın lütfunu tuttu

Aliyyün Nağı’nın metam sattı

İmam-ı Askeri’nin mazlum eridir.

Muhammet Mehdi'nin sırr-ı mekanı
On dört masum pakın mazlum figanı
Özer Mustafa'nın cediti celali
Aslı şah-ı merdan güruhu nacidir.

Mustafa Özer bu deyişi ve bu tür eserleri icra ederken vezne, kafiyeye ihtiyacının olmadığını, sazını eline almasının yeterli olduğunu ifade etmiştir. Deyişte yöre Çepnilerinin pirinin Er Güvenç(Güvenç Abdal) olduğu ve Kürtün diyarını mekân seçtiği açıkça ifade edilmektedir.

“Güvenç Abdal Ocağı genel olarak Anadolu'nun kuzeyinde, Batı'da, İzmit'in Kandıra ilçesine bağlı Ballar köyünden, Doğu Karadeniz'de, Trabzon'un, Akçaabat ilçesine bağlı Eskiköy'e kadar uzanan geniş coğrafyada örgütlenmiş bir ocaktır. Güvenç Abdal Ocağı, özellikle Karadeniz Bölgesi'nde yerleşik Alevi-Bektaşiler tarafından adı sıklıkla anılan bir ocaktır. Karadeniz Bölgesi Alevi-Bektaşileri'nin ocak aidiyeti açısından baskın oranda dahil oldukları ocak da Güvenç Abdal Ocağı'dır.

Karadeniz bölgesinde, Trabzon, Gümüşhane, Giresun, Tokat, Ordu, Samsun, Düzce, Zonguldak, İzmit illerine bağlı köylerde Güvenç Abdal Ocağı'na bağlı Alevi-Bektaşi nüfus yaşamaktadır. Bu köylerde yapılan saha çalışmaları sonucunda özellikle Gümüşhane ili, Kürtün ilçesi Taşlıca köyü; Trabzon ili Akçaabat ilçesi Eskiköy; Düzce ili Gölyaka ilçesi Yunusefendi köyü; İzmit ili Kandıra ilçesi Ballar köyünde yerleşik Güvenç Ab-

dal ocaklılarının kendilerini Güvenç Abdal Ocağı'na bağlı Çepni Alevisi olarak tanımladıkları tespit edilmiştir.”(Kökel, 2005: 52).

Kökel'in bahsettiği benzer durum bizim araştırma sahamızda da karşımıza çıkmakta ve Zırhan Mahallesi sakinleri de kendilerini Güvenç Abdal Ocağı'na bağlı Çepniler olarak ifade etmektedirler. Zırhan Mahallesi'nde dedelik kurumu halen mevcuttur. Bölgede derleme yapma fırsatı bulduğumuz Gülüşan Çelebi, bu bölgeye ilk geldiklerinde başlarında Kanun Dede'nin olduğunu, daha sonra eşi olan Mehmet Çelebi'nin bu görevi yürüttüğünü, günümüzde ise yeğeni Mustafa Özer'in dedelik hizmetini devam ettirdiğini söylemektedir.

Yörede Alevi-Bektaşi inancı saha başka köyler de vardır. Bunlardan bir tanesi Şebinkarahisar ilçesine bağlı Suboyu köyüdür. Bu köyde görüşme imkânı bulduğumuz Müslim Sevinç, geçmişte Zırhan Mahallesi'nden köylerine dede geldiğini söylemektedir. Bu husus yörede yaşayan Alevi-Bektaşi Çepnilerin birbiriyle bağlantılı olduklarını göstermesi bakımından önemlidir. Konuyla ilgili olarak Gülüşan Çelebi, hem Ordu Gürgentepe ilçesi hem de Trabzon Eskiköy'de iskân edenlerle akraba olduklarını söylemektedir.

Sonuç

Anadolu'da Çepniler üzerine günümüze kadar yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunun tarih, folklor ve sosyoloji alanlarında yapıldığı ve Çepnilerin inançları üzerine yapılan müstakil çalışmaların ise zayıf kaldığı

görülmektedir. Kaynaklarda Anadolu Çepnilerinin, özellikle batıdaki Balıkesir, Aydın, İzmir gibi illerde yaşayan Çepnilerin, Alevi-Bektaşî inanişâna sahip olduğu, Karadeniz Bölgesi Çepnilerinin asimile olup Alevilik-Bektaşîliği unuttuğu ve sünnileştiği ifade edilmektedir. Ancak son dönemde yapılan çalışmalarda ve bizim de yukarıda ifade etmeye çalıştığımız şekilde Karadeniz Bölgesi Çepnilerinin büyük çoğunluğu Sünnî inanişâna sahip olmakla beraber bazı bölgelerde özellikle ocaklı ailelerin bu inanişâsı devam ettirdikleri görülmektedir. Bölgedeki Alevi Çepnilerin hepsi Güvenç Abdal Ocağı'na bağlı olup günümüzde İzmit, Ordu, Giresun, Trabzon ve Gümüşhane illerinde yaşamaktadırlar. Bizim çalışma konumuz içerisinde yer alan Giresun ili Dereli ilçesine bağlı Zırhan Mahallesi de bu yapı içinde ocaklı aile mensuplarının yaşadığı bir yerleşim alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yerleşim Güvenç Abdal Ocağı'na bağlı Alevi-Bektaşî Çepnilerin yaşadığı bir köydür. Çalışmamızın ana gayesi bu yerleşim birimini bilim âlemine duyurmaktır. Gelecekte yapılacak geniş kapsamlı çalışmalarla bu köyde yaşayan Alevi-Bektaşî Çepnilerin tarihi, folkloru ve inançlarıyla alakalı daha geniş bilgiler elde edilebileceği muhakkaktır.

KAYNAKÇA

- ALTINKAYNAK, Erdoğan.-EMECEN, Feridun. vd. (2008). Giresun Kent Kültürü. Ankara.
- Aziz B. Erdeşir -i Esterebadî. (1990). Bezm ü Rezm. Çev: Mürsel Öztürk. Ankara.
- BABİNGER, Franz.-KÖPRÜLÜ, M. Fuad. (1996). Anadolu'da İslamiyet. Çev: Ragıp Hulisi. İstanbul.
- Baha Said Bey. (2000). Türkiye'de Alevî-Bektaşî, Ahi ve Nusayrî Zümreleri. Hazırlayan: İsmail Görkem. Ankara.
- BİRDOĞAN, Nejat. (1994). İttihat-Terakki'nin Alevilik Bektaşîlik Araştırması(Baha Said Bey). İstanbul.
- BOSTAN, Hanefî. (2002). "Anadolu'da Çepni İskanı", Türkler, C. 6. s. 299-311.
- EMECEN, Feridun. (1996). Giresun Maddesi. Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.14. İstanbul. s. 78-84.
- EMECEN, Feridun. (1997). "Giresun Tarihinin Bazı Meseleleri". Giresun Tarihi Sempozyumu, 24-25 Mayıs 1996 Bildiriler. İstanbul. s. 19-24.
- GÖKDAĞ, Bilgehan Atsız. (1997). "M.Ö. 2000'li Yıllardan Günümüze Türk Varlığı". Giresun Tarihi Sempozyumu, 24-25 Mayıs 1996 Bildiriler. İstanbul. s. 25-49.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki. (1958). Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî "Vilâyet-nâme". İstanbul.
- GÖRKEM, İsmail. (2000). "Baha Said Bey(1882-1939) Anadolu'daki Alevî ve Bektaşî Zümreleri Hakkındaki Çalışmaları", Yol. S. 6. s. 35-64.
- HASLUCK, F. R. (1928). Bektaşîlik Tetkikleri. Çev: Ragıp Hulîsî. İstanbul.
- KÖKEL, Coşkun. (2005). "Güvenç Abdal Ocağı Üzerine Bir Değerlendirme", Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi. Yıl: 12. S. 35. s.47-61.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad. (2003). Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar. Ankara.
- KSENOPHON. (1974). Anabasis(Onbinlerin Dönüşü). İstanbul.

- KÜÇÜK, Abonoz. (2011). Giresun Çepni Folkloru. Balıkesir. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)
- MELİKOFF, Iréne. (1998). Hacı Bektaş Efsaneden Gerçeğe. Çev: Turan Alptekin. İstanbul.
- OCAK, Ahmet Yaşar. (1996). Türk Sufiliğine Bakışlar. İstanbul.
- OKUTAN, Hasan Tahsin. (1948), Şebinkarahisar Tarihi. Giresun.
- SHUKUROV, Rustam. (1999). "Doğu Karadeniz Bölgesinde Türkçe Konuşan Bizanslılar, Çev: Kemal Çiçek. Uluslararası Trabzon ve Çevresi Tarih-Kültür Sempozyumu. Trabzon.
- SÜMER, Faruk. (1992). Çepniler. İstanbul.
- TEVETOĞLU, Fethi. (1989). "Millî Mücadele Kahramanlarından Bahâ Said Bey". Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi. C. 6. S. 16. s. 207-221.
- TÜRKDOĞAN, Orhan. (2004). Alevi Bektaşi Kimliği Sosyo-Antropolojik Bir Araştırma. İstanbul.
- TOGAN, A. Zeki Velidi. (1981). Umumi Türk Tarihine Giriş. İstanbul.
- YALÇIN, Alemdar-UYSAL, Başak. (2005a). "Karadeniz Çepnileri 1: Taşlıca Köyü". Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi. Yıl: 12. S. 35. s. 29-37.
- YALÇIN, Alemdar-UYSAL, Başak. (2005b). "Karadeniz Çepnileri 1: Eskiköy". Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi. Yıl: 12. S. 35. s.37-43.
- YALÇIN, Alemdar-UYSAL, Başak. vd. (2005c). "Karadeniz Çepnileri 1: Şalpaazarı ve Gürgentepe". Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi. Yıl: 12. S. 35. s.43-47.
- YÖRÜKAN, Yusuf Ziya. (1932). Müslümanlıktan Sonra Türk Mezhepleri. Ankara.
- YÖRÜKAN, Yusuf Ziya. (2002). Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar. Hazırlayan: Turhan Yörükân. Ankara.

SÖZLÜ KAYNAKLAR

- ÇELEBİ, Gülüşan. (1925). Zırhan Mahallesi, Dereli, Giresun. Tahsili Yok. Ev Hanımı. Derleme Tarihi: 14.08.2009.
- ÖZER, Mustafa. (1954). Zırhan Mahallesi, Dereli, Giresun. İlkokul. Emekli. Derleme Tarihi: 14.08.2009.
- SEVİNÇ, Müslim. (1968). Suboyu Köyü, Şebinkarahisar, Giresun. Lise. Çiftçi. Derleme Tarihi: 12.08.2009.

